

Parnassia

Joshua Zwaan

Parnassia

Artemis & co

ISBN 978 90 472 0167 0

© 2010 Josha Zwaan

Omslagontwerp Janine Jansen

Omslagillustratie © Emilie LeFellie (achtergrond)/Reem Al-Sabah

Foto auteur © Hans Bosselaar

Verspreiding voor België:

Veen Bosch & Keuning uitgevers n.v., Antwerpen

Voor Charley

Wie het verleden niet eert
verliest de toekomst,
wie zijn wortels vernietigt
kan niet groeien.

– Friedensreich Hundertwasser
schilder en architect (1928-2000)

PROLOOG

1945

Ze wilde nog even knikkeren. Hand in hand met haar vriendin liep ze de trappen van de school af. Het plein was te klein voor de stroom van kinderen die de deuren uit golfde. Buiten verbreedde de levende rivier zich tot een golvende zee. Er werd geduwd en getrokken, de kinderen voerden elkaar mee het hek uit, de kleine straatjes van het dorp in. Met haar rug tegen de schoolmuur gedrukt wachtte ze met Connie tot er gaten vielen in de massa.

Haar vingers speelden met de stuiters in haar hand. Ze hield ervan het gladde oppervlak te voelen, heen en weer te schuiven over haar huid. Soms stopte ze een knikker in haar mond en zoog erop. Haar tong kon nog beter dan haar hand de knikkerwand betasten. Er was geen naam voor de smaak van het glas, niets smaakte zoals stuiters. Mama had gedreigd ze allemaal af te pakken, ze zou erin kunnen stikken. Vorige week was een van haar lievelingen in haar keel geschoten. De handstand tegen de deur die ze al weken oefende had haar gered. De knikker ontsnapte uit haar luchtpijp, de lucht die ze naar binnen zoog voelde fris en nieuw. Het was een heerlijk moment. Mama moest niet zeuren.

Het gekrioel op het plein werd snel minder. Ze holden naar het putje. Er waren geen concurrenten. Eigenlijk moest ze met-

een naar huis; als ze te lang wegbleef werd mama ongerust. De oorlog was voorbij, ze hoefden niet meer bang te zijn, de meester had het zelf gezegd. Er was feest geweest in de straten, de Duitsers waren weg. Maar mama kuste haar iedere morgen te lang gedag en als ze uit school kwam stond ze voor het raam op haar te wachten.

Geconcentreerd hurkte ze voor een denkbeeldige lijn, haar beste stuiter in de hand, die met die mooie groene lijnen erin. Een hand op haar schouder leidde haar af. Was de meester hen achterna gekomen? Wist hij dat mama wilde dat ze meteen naar huis kwam? Ze keek in de ogen van een bleke, magere man. Het leek of hij iets wilde zeggen, maar in plaats daarvan keek hij haar met een vreemde blik aan. Ze kwam overeind en stapte een eindje van hem weg. De man bleef maar staren, zijn mond trilde, zijn wangen werden rood. Naast hem stond een jongen, niet veel langer dan zij maar toch wel een paar jaar ouder dacht ze, zoiets als de jongens uit de vijfde. Ze wist niet wie die man was, maar die jongen, die had ze toch vaker gezien?

In een flits zag ze hem achter zich aan hollen, hij pakte en kietelde haar. Schaterend rolden ze samen over de vloer. Ze keek van de man naar de jongen. Ze zwegen nog steeds. Ze wilde dat ze weggingen, ze wilde naar huis, naar mama. Ze pakte haar knikkers en draaide zich om.

‘Wacht, Rivka, herken je ons niet?’ De man sprak zacht en vriendelijk. De stem klonk bekend, hoewel de schorre rand die om de klank hing niet klopte met de herinnering die in haar wakker werd. Haar buik begon gemeen te steken.

‘We speelden verstoppertje, weet je nog?’ De jongen lachte. Opeens wilde ze dat hij haar zou kietelen.

‘Ik heet geen Rivka,’ zei ze beleefd. ‘Ik heet Anneke.’ Toen holde ze weg, het plein af, de grote straat op, de hoek om, de Zaagstraat door en snel door het poortje naar het achterpaadje. In de tuin leunde ze tegen de koude muren van de kerk en wachtte tot

het hijgen verminderde. Ze keek omhoog naar het haantje op de toren. 'Niets vertellen,' fluisterde ze voor ze naar binnen liep, naar mama en de thee.

ONTMASKERD

2007

Als ik nou maar niet opgenomen had, die maandag. Het was zo'n dag waarop ik alle tijd zou hebben om naar buiten te lopen, de zwellende knoppen aan de takken van de blauwe regen te bestuderen, de helleborus te bewonderen, een paar sneeuwkllokjes te plukken, met Jean te wandelen over het strand.

De telefoon rinkelde op een tijdstip waarop ik nooit gestoord wil worden. De nummERMelder lichtte helgroen op.

'Sandra, je weet dat ik 's morgens...'

Ze onderbrak me. 'Pa is dood!'

Joost? Dood? Ik had al zo lang niet meer aan hem gedacht. 'Wat moet ik met die informatie?'

'Ik dacht, misschien... afscheid nemen of zo?'

'Waarom zou ik dat willen?'

'Omdat, nou ja... ik heb...'

'Wat heb je? Kun je nou nooit eens een zin afmaken?'

'Ach niks, laat maar.'

Ik voelde hoe ze de verbinding al bijna verbrak. 'Wacht. Waar is hij? Ik kom eraan.' Jeans ogen waren strak op mij gericht. Terwijl ik mijn vinger op zijn lippen legde luisterde ik naar de uitleg van mijn dochter.

Toen ik de verbinding verbroken had durfde ik hem nauwelijks

aan te kijken. Zijn blik verried de stroom van veronderstellingen en oordelen die in zijn hoofd de revue al waren gepasseerd. Zijn kin, meestal beslist en zelfverzekerd, vertoonde kuiltjes en rimpels die er die morgen nog niet waren. Vier jaar had hij gewacht. Nu zou hij zijn vragen niet meer inslikken, ik zag het aan de hap lucht die hij nam.

Ik was hem voor. ‘Ik ga. Joost is dood. Mijn ex. Later zal ik het je uitleggen.’

Ik kon de weg dromen: de stoplichten, de spoorlijn aan mijn linkerhand, de suikerfabriek bij Halfweg, de schoorstenen van het Westelijk Havengebied. De U-vormige bogen die de stroomkabels van het treinverkeer verbonden, vormden een lange tunnel van onzichtbaar glas. Bij Halfweg vorderde de bouw van Sugar City: opgewekte zilveren bijenkorven waren verzezen naast de sombere overblijfselen van de suikerfabriek. Het industrieel erfgoed was gepromoveerd tot podium voor de kunsten. Wie zou er in Halfweg cultureel gaan doen? Ik zocht mijn heil liever in een levendige stad. Halfweg was voor mij precies wat het was, een dorp halverwege Haarlem en Amsterdam.

Joost. Dood.

Het gesprek met Sandra zong rond in mijn hoofd. Die ene zin die ze sprak toen ik toegaf aan mijn opwelling om naar haar toe te komen.

‘Je moet wel opschieten. Hij wilde een joodse begrafenis.’ Ze fluisterde. Ik had het bijna niet verstaan.

‘Waarom moet ik dan opschieten?’

‘Hij wordt morgen begraven. De mensen van de chevre’ kad-diesja,* je weet wel, de mensen die moeten wassen en zo, zijn onderweg.’

‘Hoe zou ik dat nou moeten weten?’

* Zie verklarende woordenlijst op p. 347

‘Nou ja, misschien, omdat pa, je wist toch wel...’ Weer dat gehakkel.

‘Ja, laat nou maar, ik zei toch dat ik eraan kom.’

Terwijl ze uitlegde waar ik naartoe moest had ik al spijt van mijn toezegging te komen. De vragende blik van Jean had me tot bezinning moeten brengen, maar het felle verlangen om Joost nog één keer te zien stuwde op van mijn buik naar mijn borst. Haastig pakte ik mijn tas, wierp een kus door de lucht en vertrok.

Het verpleeghuis lag op de hoek van de Amsteldijk en de Ceintuurbaan. De warmte die zo eigen is aan bejaardenoorden vormde een onzichtbare muur die mij tegen leek te houden zodra de schuifdeuren opengingen. Ik kon nog terug naar mijn zorgvuldig opgebouwde werkelijkheid.

Mijn handen staken vooruit als om de warmte opzij te schuiven. Iemand pakte ze beet. ‘Gaat het wel? Wie komt u opzoeken?’

Ik mompelde zijn naam.

‘Ach, gecondoleerd. Ik breng u er even naartoe.’

Een lange gang strekte zich voor me uit. Identieke deuren, sommige met een ornament. Op de deurpost van Joost hing een klein en sierlijk kokertje. Bijna had ik het aangeraakt. Mijn vingers herinnerden zich een gewoonte van lang geleden.

Snel trok ik mijn hand terug. De verpleegster duwde mij zacht de kamer in. Sandra zat stil bij haar dode vader. Een kandelaar benam mij het zicht op Joost. Nog steeds kon ik omkeren. De lucht die ik inademde was even warm als bij de voordeur van het gebouw. In de kamer rook het naar kaarsen. En naar Joost. Mijn lichaam herinnerde zich de geur van Joost, mijn mond proefde de smaak van Joost. Op mijn tenen liep ik naar hem toe. Het gezicht van veertig jaar geleden schemerde door het masker van bejaard en dood. Voorzichtig boog ik me over hem heen. Zelfs dood manifesteerde hij zich nog als een magneet: mijn lichaam wilde dich-

terbij, wilde op hem liggen. De beweging was al gemaakt toen ik mij bewust werd van Sandra. Ze had haar ogen wijd opengesperd, ze leek iets te willen zeggen maar er kwamen geen woorden. Wat zou ze ook kunnen begrijpen van de liefde tussen twee lichamen met karakters die elkaar niet verstaan. Wat wist zij van littekens die zo ruw en rafelig bleven dat ze de littekens van de ander openscheurden?

‘Ze komen hem zo wassen, daar wil je vast niet bij zijn.’

‘Ik blijf nog even. Wie komen er? Hoe wist je...’ Ik stopte midden in mijn zin en keek de kamer rond. Op een tafeltje lag een thorarol. Een keppeltje lag ernaast. De glanzende stof was versierd met borduursel langs de randen. Het leek nieuw. Hoe lang was dit al aan de gang? Had Joost op zijn oude dag zijn oorsprong gezocht?

‘Ik heb zijn tallith klaargelegd. Zijn gebedskleed,’ verduidelijkte Sandra. ‘Ach, dat woord ken je best,’ siste ze toen.

‘Waarom zou ik?’

Sandra zweeg. Ze besloot me verder te negeren. De strategie uit haar kindertijd.

Vier mannen werden door de verpleegster binnengelaten. Ze stelden zich voor als de chevre’ kaddiesja. Ik stelde me voor als de ex van Joost.

‘Jonathan heeft over u verteld.’ De man keek me vriendelijk aan. Ik wilde vluchten. Een van de mannen blies de kaarsen van de kandelaar uit. Hij ontstak een klein olielampje en zette dat bij het hoofd van Joost. Sandra kleurde. De oudste van de vier knikte haar toe. ‘De menora is voor andere momenten. We waken met een klein lichtje.’ Hij haalde witte kleren uit een tas tevoorschijn. De vier begonnen het wassen van Joost voor te bereiden. Hun gebaren waren langzaam en plechtig, glimlachend deden ze hun werk. Sandra volgde gebiologeerd hun bewegingen. Het negeren was overgegaan in vergeten.

‘Ik ga. Waar en wanneer is de begrafenis?’ Ik was al bij de deur.